

МИСИЈА БИБЛИОТЕКЕ
У ОБРАЗОВАЊУ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
„СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ“
КРАЉЕВО

2024.

МИСИЈА БИБЛИОТЕКЕ У ОБРАЗОВАЊУ

Зборник радова

Уредник
КАТАРИНА ЈАБЛАНОВИЋ

ЖИЧКИ САБОР БИБЛИОТЕКАРА 2024

Краљево 7, 8. и 9. октобар 2024.

Организатор
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ КРАЉЕВО

Програмски одбор
ДОБРИЛА БЕГЕНИШИЋ
ГОРАН ТРАИЛОВИЋ
КАТАРИНА ЈАБЛАНОВИЋ

ЈЕЛЕНА ЂОРЂЕВИЋ МИЛОШЕВИЋ

УДК 026:[008:061.1(497.11)

Завод за проучавање културног развитака, Београд

jelena.djordjevic@zaprokul.org.rs

МАРИЈАНА УЗУНОВСКИ

Завод за проучавање културног развитака, Београд

marijana@zaprokul.org.rs

МИСИЈА БИБЛИОТЕКЕ ЗАВОДА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ КУЛТУРНОГ РАЗВИТКА У ИСТРАЖИВАЊИМА КУЛТУРЕ И ОБРАЗОВАЊА

САЖЕТАК | Рад приказује основне истраживачке пројекте Завода и његове библиотеке на плану синергије културе и образовања током чијих спровођења се дошло до значајних резултата у сагледавању веза културне партиципације и образовања. Приказани су најважнији подаци о истраживањима спроведеним у Заводу, начинима обраде добијених резултата у Библиотеци, кординација бројним препорукама и активностима који су на различите начине пружали подршку како у формалним тако и у неформалним процесима културног образовања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | специјална библиотека, истраживање, култура, културна партиципација, образовање, усавршавање

РАД СПЕЦИЈАЛНЕ БИБЛИОТЕКЕ ЗАВОДА ЗА ПРОУЧАВАЊЕ КУЛТУРНОГ РАЗВИТКА НА ПОЉУ ОБРАЗОВАЊА

Библиотека Завода као специјална библиотека затвореног типа библиотечку делатност обавља у склопу своје матичне установе, Завода за проучавање културног развитака, што интеракцију са образовним системом и уопште управљање образовањем чини додатно сложеним. Препреке и ограничења на том путу Завод и његова библиотека превазилазе уз ангажованост и посвећеност библиотекара који користе различите инструменте којима остварују синергију културе и образовног система како би задовољили потребе радника своје установе, корисника

и шире јавности. У развоју матичне делатности Завода и његових истраживања леже и могућности доприноса његове библиотеке у циљу унапређења развоја образовања, науке и културе, као и специфичног и општег културног образовања.

ДОПРИНОС БИБЛИОТЕКЕ ЗАВОДА КУЛТУРНОМ ОБРАЗОВАЊУ

Од свог оснивања Завод је настојао да оформи сопствену библиотеку као јединицу која ће бити окосница свих документалистичких истраживања о проблемима културног развоја, али која ће истовремено бити и својеврстан центар који ће пружати знања и учествовати у целоживотном образовању свих актера у култури и културној делатности. У области културног образовања Завод је током свог постојања спровео неколико важних истраживања чија је полазна тачка била културна партиципација, али и њен ефекат на целокупно образовање, стање културног образовања, као и степен образовања самих радника у култури.

Још у раним плановима развоја Завода из 80-тих година наводи се да документалистичко одељење Завода (у чијем је саставу и Библиотека Завода) пружа образовање и „инструктивно-консултантску помоћ свима заинтересованима за формирање и развој ИНДОК служби у установама културе”.¹ Ангажовани делатници у Заводу имали су пред собом врло сложен задатак, да помогну установама културе у развијању информацијско-документацијско-комуникационе делатности у области културе. Управо из тих задатака произашле су и две обуке које је реализовао Завод уз помоћ Унеска у току 1985. и 1986. године под насловом *Организација ИНДОК центара за област културног развоја*, чији је циљ био образовање и обука кадрова у култури из земаља у развоју. Библиотека Завода још тада добија специфичне задатке образовања кадрова и грађана, унапређење и развоја знања у области културе и културног деловања. Спроведене обуке, међутим, показале су да постоји веома мало литературе посвећене документацији у култури, стога су ангажовани на пројекту спровођења обука осетили потребу да приреде одговарајући приручник који ће помоћи у образовању заинтересованих. Мр Светлана Љубовија и др Мирослав Туђман су, након неколико година обраде и прикупљања података, 1990. године у издању Завода публиковали *Приручник за оснивање ИНДОК центара за културу*, који је имао циљ да покуша да помогне у образовању оних који се баве документацијом и информацијама

¹ Милош Немањић, *Настанак и гелатносћ Завода* (Завод за проучавање културног развитака: Београд, 1979), 12. Доступно на Дигиталном архиву Завода: izdavastvo.zaprokul.org.rs/proizvod/nastanak-i-delatnost-zavoda-za-proucavanje-kulturnog-razvitka/.

у области културе. Како се у самом приручнику наводи он „није замишљен као класични образовни текст из области информација и документације – јер се та врста знања може наћи у већ постојећим синтетичким прегледима светских ауторитета у овој области – већ као штиво које треба да одговори на специфична питања документације у области културе”.² Ово је свакако било једно од првих важнијих квалитативних истраживања које је ударило темеље будућим, сагледало постојеће потребе и проблеме, али и донело конкретне препоруке и методе за њихово решавање у виду приручника.

Почетком новог миленијума тема интеракције образовања и културе поново је била у фокусу истраживања, али се сада њима приступа квантитативно. Већ 2011. година донела је резултате истраживања о културном животу и потребама студената у Србији, истраживача др Слободана Мрђе, као прво од два истраживања које имају за циљ утврђивање културног хабитуса омладине у Србији (друго је *Културни животи и потребе ученика средњих школа у Србији*). Ово истраживање је спроведено на 10 универзитета у периоду од 1. новембра до 25 децембра 2010. године. Од планираних 1500 испитаника анкетирано је 1096 студената (73.1% реализације). Ангажовани у Библиотеци Завода уносили су податке у базу, вршили њихову квантитативну обраду и укрштање. Истраживање је показало да „студенти у Србији нису чести посетиоци догађаја из области културе, што је у потпуности у складу са подацима о начинима провођења слободног времена. Чак 83.5% студената ретко или никада не посећује музеје, а 75.4 % никада или ретко посећује галерије, док 72.5% ретко или никада не посећује културно-историјске споменике и археолошка налазишта. Такође, 69.0% студената ретко или никада не посећује позоришне представе, а 69.2% књижевне вечери, док 67.0% никада или ретко одлази у биоскоп.”³ Студенти су навели да је и један од највећих проблема који доводе до њиховог „неучествовања” у култури и лош образовни систем, те је једна од најважнијих препорука за побољшање културне партиципације већа улога савременог универзитета у стицање ширих културних видика.⁴ „Континуирана едукација из области културе је потребна, јер више

² *Приручник за оснивање ИНДОК центара за културу*, прир. мр Светлана Љубовија и др Мирослав Туђман (Завод за проучавање културног развоја: Београд, 1979), 3. Доступно на Дигиталном архиву Завода: izdavastvo.zaprokul.org.rs/proizvod/prirucnik-za-osnivanje-indok-centra-za-kulturu-2/.

³ Слободан Мрђа, *Културни животи и потребе студената у Србији* (Завод за проучавање културног развоја: Београд, 2011), 103-104. Доступно на Дигиталном архиву Завода: <https://izdavastvo.zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/01/studenti.pdf>.

⁴ Напомена: Приказани подаци су бирани произвољно, истраживања показују много

није могуће да културу коју су стекли наставници и професори пренесу студентима једном за цео живот. Они морају пружити образовање које ће ићи у корак са брзо мењајућом цивилизацијом и сазнањима.”⁵

У истој години публиковани су и резултати истраживања под називом *Културни животи и њихове употребе ученика средњих школа у Србији*, са сличном тематиком, проблемима и резултатима. Од планираних 3000 испитаника анкетирано је 2439 средњошколаца (81.3% реализације). Истраживање је показало сличне податке између осталих да „85.8% средњошколаца ретко или никада не посећује музеје, затим 84.5% књижевне вечери, а 79.0% никада или ретко посећује галерије, док чак 77.8% ученика ретко или никада не посећује позоришне представе. Такође 74.0% ретко или никада не посећује културно-историјске споменике и археолошка налазишта, док 71.3% никада или ретко одлази у биоскоп.”⁶ Препоруке су поново захтевале побољшање у систему образовања, које у случају средњошколаца игра и већу улогу у формирању културних навика.

Вредности и културни активизам матураната Србије је истраживање које су спровели истраживачи Завода Богдана Опачић и Бојана Субашић, а која се наслоњило на податке истраживања Завода из 2010. и 2011. године. Резултати овог истраживања објављени су 2013. године, и његов основни циљ био је утврђивање веза између појединих вредносних оријентација матураната и њиховог учешћа у култури, где су на основу добијених резултата дате важне препоруке о повезивању установа културе и школа. Ово истраживање обављено у 25 градова у Србији. Од узорком планираних 2100 ученика у 65 школа (33 средњих стручних школа и 32 гимназије) анкетирано је 1733 ученика, што чини 82.5% реализације узорка. Уопште, резултати овог истраживања као и претходних, указивали су и даље на тренд изузетно ниског нивоа партиципације младих у културном животу Србије. Резултати су навели на закључак да је „веома важно успоставити везе (и правно и искуствено) између школа и установа културе и то не само у домаћој посети већ и у форми укључивања младих у културне садржаје.”⁷ Као важну

додатних варијабли.

⁵ Слободан Мрђа, *Истио*, 2011, 108.

⁶ Слободан Мрђа, *Културни животи и њихове употребе ученика средњих школа у Србији* (Завод за проучавање културног развоја: Београд, 2011), 73. Доступно на Дигиталном архиву Завода: <https://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2015/01/srednjoskolci.pdf>.

⁷ Богдана Опачић и Бојана Субашић, *Вредности и културни активизам матураната Србије* (Завод за проучавање културног развоја: Београд, 2011), 112. Доступно на Дигиталном архиву Завода: <https://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2013/03/Vrednosti-i-kulturni-aktivizam-maturanata-Srbije.pdf>.

препоруку ово истраживање донело је и став да је неопходно уз ангажововање професора и наставника адекватно креирати будућу публику у култури и носиоце културне продукције.

Полазна тачка истраживања под насловом *Просветни радници - културно образовање и културна партиципација*, чији су резултати објављени 2017. год, била је важност сарадње установа културе и школа. Истраживачи Богдана Опачић, Бојана Субашић, Маријана Миланков, Дејан Загорац и Јелена Ђорђевић су пош-ли од претпоставке да просветни радници своје „културне преференције и прак-се, преносе у процесу социјализације на своје ученике и тиме значајно допри-носе обликовању културног капитала и модела понашања школске популације“⁸. Анкетирање је обављено у 338 школа у административним центрима округа где је анкетирано 1070 учитеља и наставника. Уопште подаци добијени у истражи-вањима Завода показују да у просеку за 40% просветни радници остварују већу посећеност установама културе у односу на општу популацију грађана.⁹ Како и сами чешће посећују установе културе, ту навику преносе и на своје ученике често их стимулишући што наставним градивом, али и позивима и подсећањима на актуелне и занимљиве програме. Управо се у овом истраживању потвр-дила теза о важности утицаја образовања на културне навике и партиципацију младих. На крају истраживања дате су и додатне препоруке у виду савета како додатно афирмисати просветне раднике и њихове ученике да редовно посећују културне програме. По мишљењу истраживача, кључ веће посећености лежи у повезивању и усклађивању образовног програма и програма у установама кул-туре. Још један занимљив део овог истраживања јесу и примери добре праксе у свету, који могу дати додатне идеје просветним и културним радницима како развијати и неговати љубав према култури.

У публикацији *Култура приступачности* приказани су резултати истражи-вања „Култура приступачности: истраживање о приступачности музеја и гале-рија у Републици Србији“, које је спровео истраживачки тим: Миланков, Опачић и Субашић током 2021. године. „Упитник је прослеђен на 112 адреса музеја и га-лерија са фондом у Србији, а одговорило је укупно 97 установа, што чини сто-пу реализације од 87%“¹⁰ Подаци добијени анализом и обрадом прикупљених

⁸ *Просветни радници - културно образовање и културна партиципација*, Миланков и др., (Завод за проучавање културног развитка: Београд, 2017). Доступно на Дигиталном архиву Завода: <https://zaprokul.org.rs/prosvetni-radnici-kulturno-obrazovanje-i-kulturna-participacija/>.

⁹ *Истио*, 93.

¹⁰ Маријана Миланков, Богдана Опачић, Бојана Субашић, *Култура приступачности* (За-вод за проучавање културног развитка: Београд, 2022), 18. Доступно на Дигиталном архиву

упитника показују да 61.4% музејских установа себе оцењује као делимично приступачно, а 24% своју установу доживљава као неприступачну за особе са инвалидитетом. Када је реч о физичкој приступачности, подаци показују да 57.5% установа није физички приступачно за посетиоце који имају неку врсту инвалидитета.¹¹ Овај истраживачки пројекат изазвао је велику пажњу у стручној јавности, уопште међу свим радницима у култури. Након иницијалног представљања пројекта, истраживачи су одржали серију интерактивних радионица намењених запосленима у музејима и галеријама у Србији и иностранству. Ове едукативно-забавне радионице обухватиле су паб-квиз на тему приступачности установа културе, приказивање кратког документарног филма и презентацију истраживања. Радионице су одржане у Југословенској кинотеци, на Боси фесту, Музеју савремене уметности, Галерији Матице српске, на округлом столу „Дани Ермића у Србији” у Народном музеју Србије, у Тифлолошком музеју у Загребу, Савету за особе са инвалидитетом Владе Републике Србије, Музеју 21.октобар Крагујевац - на позив Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог, на округлом столу „Креативност особа са инвалидитетом” на Високој школи социјалног рада. Велика посећеност и одзив радника у култури били су последица иновативних сазнања и примера добре праксе који су истраживачи поделили са колегама. Едукативни карактер радионице промовисао је укључивање особа са инвалидитеом у редовне програме и активности музеја и галерија, стимулативно утичући на рађање нових идеја за побољшање услова у свим установама културе.

ЗАКЉУЧАК

Истраживања синергије културе и образовања су од изузетног значаја за свеукупни развој Републике Србије, захваљујући прецизном и аналитичком сагледавању проблема истраживачи Завода су у стању да пруже препоруке за најбоље савладавање препрека, али и да одрже разне обуке и радионице како превазићи потешкоће у раду. Библиотека Завода у том процесу игра једну од најважних улога прикупљајући и обрађујући податке, али и стално трагајући за примерима добре праксе у земљи и свету на свим актуелним пољима деловања културе и образовања. Овај рад је само један парцијални преглед најважних истраживачких Завода: <https://zaprokul.org.rs/wp-content/uploads/2022/10/Kultura-pristupacnosti.pdf>.

¹¹ Више о томе: „Трендови у култури Србије”, Завод за проучавање културног развика Београд, приступ 29. 7. 2024, доступно на: <https://zaprokul.org.rs/trendovi-u-kulturi-srbije/>.

доприноса које је на пољу умрежавања културе и образовања, али и целоживотног образовања пружио Завод.

ЛИТЕРАТУРА

1. Миланков, Маријана, Богдана Опачић, Бојана Субашић. *Култура ириситуационски*. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 2022.
2. Мрђа, Слободан. *Културни животи и потребе студената у Србији*. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 2011.
3. Мрђа, Слободан. *Културни животи и потребе ученика средњих школа у Србији*. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 2011.
4. Немањић, Милош. *Наставак и делатност Завода*. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 1979.
5. Опачић Богдана и Бојана Субашић, *Вредности и културни активизам мајуранија Србије*. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 2011.
6. *Приручник за оснивање ИНДОК центара за културу*. Прир. мр Светлана Љубовија и др Мирослав Туђман. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 1990.
7. Миланков, Маријана и др. *Просветни радници - културно образовање и културна партиципација*. Завод за проучавање културног развитка: Београд, 2017.
8. „Трендови у култури Србије”. Завод за проучавање културног развитка Београд. Приступ 29. 7. 2024. Доступно на: <https://zaprokul.org.rs/trendovi-u-kulturi-srbije/>.

JELENA ĐORĐEVIĆ MILOŠEVIĆ

jelena.djordjevic@zaprokul.org.rs

MARIJANA UZUNOVSKI

marijana@zaprokul.org.rs

The Institute for Cultural Development Research

THE MISSION OF THE LIBRARY OF THE INSTITUTE
FOR CULTURAL DEVELOPMENT RESEARCH
IN THE EXPLORATION OF CULTURE AND EDUCATION

SUMMARY | The paper shows the basic research projects of the Institute for Cultural Development Research Belgrade and its libraries in the field of the synergy between culture and education, during the implementation of which we achieved significant results in understanding the ties between cultural participation and education. We display the most important pieces of data on the research conducted in the Institute, the ways of processing the obtained results in the library, and the coordination through numerous recommendations and activities which in different ways provided support both in formal and informal processes of cultural education.

KEY WORDS | a special library, research, culture, cultural participation, education, development

ЕЛЕНА ДЖОРДЖЕВИЧ МИЛОШЕВИЧ

jelena.djordjevic@zaprokul.org.rs

МАРИЈАНА УЗУНОВСКИ

marijana@zaprokul.org.rs

Институт изучения культурного развития, Белград

МИССИЯ БИБЛИОТЕКИ ИНСТИТУТА ПО ИЗУЧЕНИЮ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ В ИССЛЕДОВАНИЯХ КУЛЬТУРЫ И ОБРАЗОВАНИЯ

РЕЗЮМЕ | В работе представлены фундаментальные исследовательские проекты Института изучения культурного развития г. Белграда и его библиотеки, касающиеся синергии культуры и образования, в ходе реализации которых были получены значительные результаты, указывающие на тесную связь между культурой и образованием.

Были представлены важнейшие данные о проводимых в институте исследованиях, методах обработки результатов, используемых в Библиотеке, согласовании многочисленных рекомендаций и мероприятий, которые обеспечивали разную поддержку как в формальных, так и в неформальных процессах культурного образования.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | специальная библиотека, исследование, культура, культурное участие, образование, усовершенствование